

„W mojej ojczyźnie, do której nie wrócę,
Jest takie leśne jezioro ogromne,
Chmury szerokie, rozdarte, cudowne (...)
I płytkich wód szept w jakimś
zmroku ciemnym
I dno, na którym są trawy cierniste,
Mew czarnych krzyk, zachodów zimnych czerwień,
Cyranek świsty w górze porywiste.”
Czesław Miłosz

Temat: Poznajemy walory przyrodniczej ścieżki edukacyjnej Jeziora

Cele:

- wyrabianie nawyku obcowania z przyrodą,
- doskonalenie umiejętności prowadzenia obserwacji i badań środowiska przyrodniczego,
- uwrażliwianie na piękno przyrody Wigierskiego Parku Narodowego,
- kształtowanie więzi emocjonalnej z własnym regionem.

Etap edukacyjny: szkoła podstawowa – klasy IV-VI, gimnazjum i szkoła ponadgimnazjalna. (Propozycje zadań w kartach pracy nauczyciel dopasowuje do etapu edukacyjnego i możliwości percepcyjnych uczniów).

Metody: wykład, obserwacja, badanie, praca z atlasem, kluczem i przewodnikiem, laboratoryjna.

Formy pracy: indywidualna i grupowa.

Miejsce i czas realizacji zajęć: ścieżka edukacyjna *Jeziora*, 4-6 godzin.

Środki dydaktyczne: przewodnik po ścieżce *Jeziora*, atlasy roślin i zwierząt, klucze do rozpoznania makrofauny dennej jeziora Wigry, karty pracy i planszety, mikroskopy, lupy, lornetki, zestaw walizkowy do badania wody, apteczka pierwszej pomocy.

Przebieg zajęć:

1. Rozpoczynamy zajęcia od krótkiego wykładu na temat walorów Wigierskiego Parku Narodowego w Ośrodku Edukacji Środowiskowej nad Zatoką Słupiańską.
2. Pokazujemy na mapie trasę naszej wyprawy. Dzielimy uczniów na 3 grupy. Każda grupa wraz z przewodnikiem (nauczyciel, pracownicy Sekcji Edukacji WPN) zaczyna zwiedzanie od wybranego przez siebie fragmentu ścieżki *Jeziora* i pracuje według przydzielonych kart pracy. Do każdej karty pracy będą potrzebne inne pomoce. Przypominamy o zasadach bezpiecznego zachowania się na wycieczce, szczególnie nad wodą, a także obchodzenia się z chemikaliami – odczynnikami podczas badań.
3. Wyjście w teren i poznanie walorów przyrodniczych ścieżki *Jeziora*, według opracowanych kart pracy, które należy uzupełnić na kolejnych przystankach. Do pokonania mamy dziewięć przystanków. Pierwszym przystankiem może być *Jeziora Wigry*, następnie *Suchar Wielki*, *Porosty*, *Przyroda i sztuka*, *Historia wsi Słupie*, *Jezioro Długie*, *Torfowisko*.

Literatura:

Aichele Heinz-Werner D. i R., Schwegler A./ Czekalski M., Przymęska J. (przekład i adaptacja), *Jakie to drzewo?*, PWRiL, Warszawa 1998.

Engelhard W., / Łukowski S. (tł. z j.niem.), *Flora i fauna wód śródlądowych - przewodnik*, MULTICO, Oficyna Wydawnicza, Warszawa 1998.

Häfner M./ Bonenberg K. (red. wyd. pol.), *Ochrona Środowiska. Księga eko-testów do pracy w szkole i w domu*, Polski Klub Ekologiczny, Kraków 1993 (przekład z j. niemieckiego).

Kamiński M., Kołodziejczyk A., Koperski P., *Klucz do oznaczania słodkowodnej makrofauny bezkręgowej*, PIOŚ, Warszawa 1998.

Kłosowscy S. i G., *Rośliny wodne i bagienne*, MULTICO, Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2001.

Lipnicki L., *Porosty Borów Tucholskich. Przewodnik do oznaczania gatunków listkowatych i krzaczkowatych*, PN „Bory Tucholskie”, Charzykowy 2003.

Lipnicki L., Wójciak H., *Porosty. Klucz – atlas do oznaczania najpospolitszych gatunków*, WSiP, Warszawa 1995.

Praca zbiorowa, (Behnke L., Lewicka-Kłoszewska B., Pillich B., Wrona P.), *Podręcznik do wykonywania badań jakości wód dla szkół ponadpodstawowych*, NFOŚ i KCEE, Warszawa 1992 (przekład z amerykańskiego podręcznika).

Praca zbiorowa, *Polska Czerwona Księga Roślin*, Instytut Botaniki PAN, Kraków 2001.

Praca zbiorowa, *Przewodnik po ścieżce edukacyjnej Jeziora*, WPN, Lublin 2001.

Wesołowska L., *Przewodnik do rozpoznawania niektórych organizmów wodnych występujących w Wigierskim Parku Narodowym*, WPN 2003.

Wójciak H., *Flora Polski. Porosty, Mszaki, Paprotniki*, MULTICO Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2003.

Wiesława Malinowska

Karta pracy nr 1

Data

Imię i nazwisko lidera grupy

Grupa

Szkoła

Badamy makrofaunę denną jeziora Wigry

Pomoce:

- buty gumowe, wiadra, sitka, kuwety,
- mikroskopy, lupy binokularne, igły preparacyjne, szkiełka podstawowe i nakrywkowe, przewodniki i klucze do oznaczania bezkręgowców wodnych.

1. Pobierz 10 prób z dna jeziora Wigry, według wskazówek prowadzącego zajęcia.
2. Wróć do sali mikroskopowej Ośrodka Edukacji Środowiskowej nad Zatoką Słupiańską i dokonaj obserwacji przy pomocy mikroskopów i lup.
3. Rozpoznaj złowione organizmy i wypełnij tabelę.

Lp.	Złowione organizmy	Nazwa gromady	Ilość w kuwecie	Własne spostrzeżenia
1.	Rurecznik pospolity	Skąposzczety		
2.	Larwa jętki	Owady		
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				

11.				

Karta pracy nr 2

Badamy Suchar Wielki

Pomoce:

- Zestaw walizkowy do badania wody.

Będziemy badać:

- zawartość tlenu rozpuszczonego w wodzie,
- zasadowość,
- kwasowość,
- zawartość dwutlenku węgla,
- twardość wody,
- zawartość fosforanów.

Podział grupy na 6 podgrup. Każda podgrupa wykonuje przydzielone badanie.

I. Oznaczanie zawartości tlenu rozpuszczonego w wodzie.

Używamy odczynników o nazwie angielskiej - dissolved oxygen. Ćwiczenie wykonujemy według instrukcji dołączonej do zestawu badawczego.

II. Oznaczanie zasadowości

Używamy odczynników o nazwie – alkalinity. Ćwiczenie wykonujemy według instrukcji dołączonej do zestawu badawczego.

III. Oznaczanie kwasowości

Używamy odczynników o nazwie angielskiej - acidity. Ćwiczenie wykonujemy według instrukcji dołączonej do zestawu badawczego.

IV. Oznaczanie dwutlenku węgla

Używamy odczynników o nazwie angielskiej - carbon dioxide. Ćwiczenie wykonujemy według instrukcji dołączonej do zestawu badawczego.

V. Oznaczanie twardości

Używamy odczynników o nazwie angielskiej - hardness. Ćwiczenie wykonujemy według instrukcji dołączonej do zestawu badawczego.

VI. Oznaczanie zawartości fosforanów

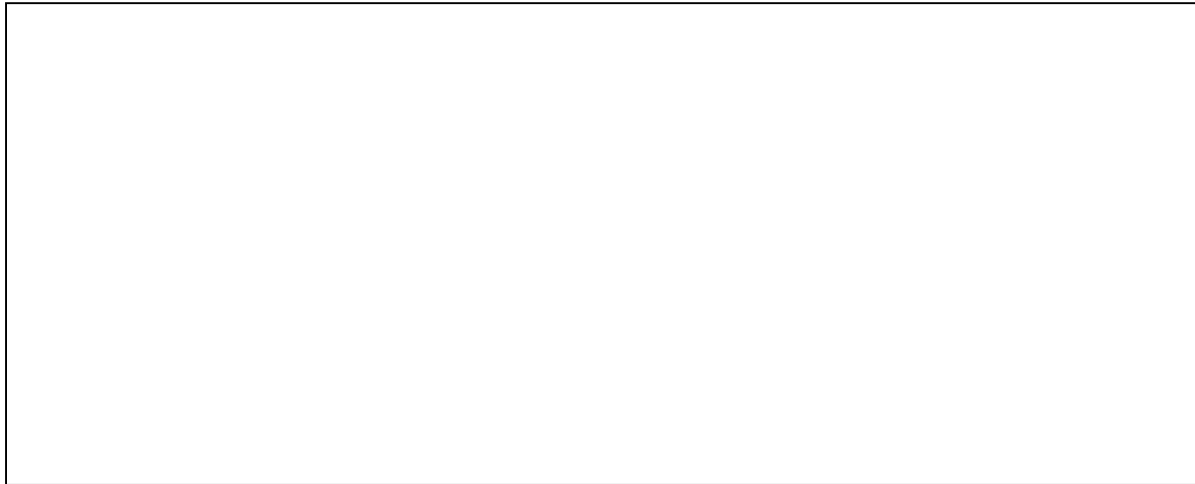
Ćwiczenie wykonujemy według instrukcji dołączonej do zestawu badawczego.

Karta pracy nr 3

3. Naszkicuj rzeźbę i nadaj jej tytuł

„.....”

4. Napisz haiku* na temat rzeźby i miejsca, w którym się znalazłeś. Możesz skorzystać ze słowniczka wyrazowego: *smukłe, strawione ogniem, granica życia, ogień, kontrast życia i śmierci, czas, unicestwienie, budzące się do życia itp.*

.....
.....
.....
.....

***Haiku** - japoński wiersz, jest obrazkiem - szkicem, notującym aktualny stan jakiegoś wycinka świata w sposób najpełniejszy, ponieważ oddaje jego barwę, muzykę, nawet zapach i całą otaczającą go atmosferę, działającą na uczucia piszącego i czytelnika. Poezja ta mówi o zwyczajnych zdarzeniach i prostych czynnościach. W haiku najistotniejsza jest jego zwięzłość i wielka oszczędność słów. Dlatego najlepiej zachować skróty myślowe i charakterystyczny rytm 5 + 7 + 5. Haiku to wiersze składające się jedynie z siedemnastu sylab, np.

Czemuż ta jesień
jest jakby ptak sędziwy
daleko w chmurach

✂-----

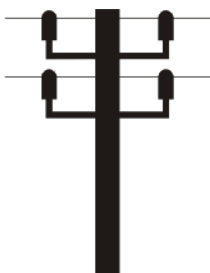
Karta pracy nr 5

Historia zaginionej wsi

Pomoce:

- tablica informacyjna na ścieżce,
- mapa Wigierskiego Parku Narodowego.

1. Rozwiąż rebus a poznasz nazwę zaginionej wsi

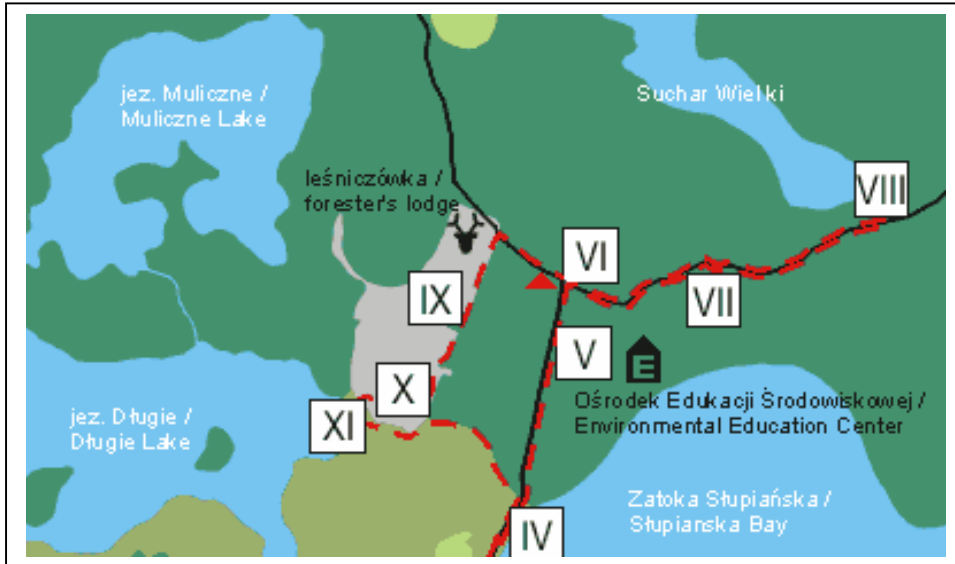

⌘

⌘

⌘

2. Wskaż na mapie dawne położenie wsi.

3. Zapoznaj się z historią wsi na podstawie informacji zawartych na tablicy i odpowiedz na pytania:

- Skąd wywodzi się nazwa wsi?

.....

- Ile liczyła mieszkańców?

.....

- Czym zajmowali się mieszkańcy?

.....

- Kiedy nastąpiła likwidacja wsi? Co stało się wówczas z istniejącą wsią i ludźmi?

.....

- Co obecnie znajduje się w miejscu dawnej wsi Słupie?

.....

- Jakie plany związane z tym miejscem ma WPN?

.....

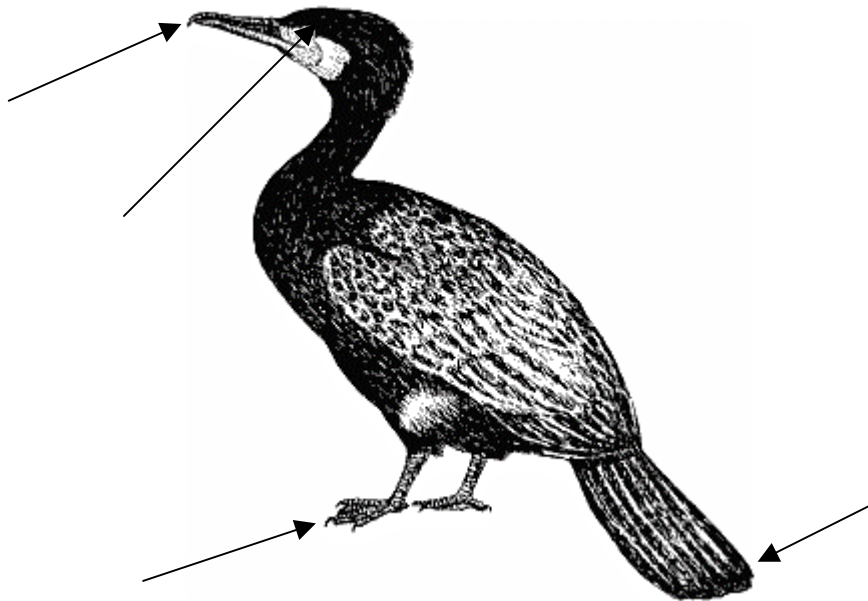
✂-----

Karta pracy nr 6

Jezioro Długie – czy tu żyją kormorany?

1. Przy pomocy lornetki zlokalizuj kormorany na Jeziorze Długim.

- Narysuj kształt jeziora widziany z brzegu wraz z innymi elementami krajobrazu (las, pola, wyspy, zatoki) i zaznacz na rysunku punktami obecność kormoranów.
- Jakie cechy przystosowawcze do wodnego trybu życia posiada kormoran? Zaznacz na rysunku.

- Dlaczego często obserwujemy kormorana siedzącego nad wodą z rozpostartymi skrzydłami?

.....

- Do jakiego rzędu należy kormoran?

-ia = o

y = e

- Uzupełnij tekst:

Kormoran ma pióra koloru Żyje w Gniazda
buduje na z Drzewa na których siedzą
kormorany z powodu
Gniazdują często razem z Pisklęta zaliczane są do

..... Odżywiają się i innymi
..... Pokarm łąwią pod Pióra kormoranów
..... w wodzie podczas nurkowania, dlatego pieczołowicie je suszą
na słońcu. Dzielne zapotrzebowanie na pokarm szacuje się na Kormorany na zimę
odlatują w ciepłe rejony Europy.

Z proponowanego zestawu wyrazów wybierz te, które są niezbędne do wypełnienia luk zdaniowych:

pojedyncze białe pióra, czarnego, pojedynczo, koloniach, zagniazdowników, drzewach, delikatnego materiału roślinnego, gałęzi, usychają, 300 g, obumierają, namakają, żrących odchodów, gniazdowników, niewielkimi rybami, zwierzętami wodnymi, wodą, czaplą siwą, 0,5 kg, tracze i perkozy.

✂-----

Karta pracy nr 7

Moje drzewo

Pomoce:

- taśmy miernicze,
- *atlasy Drzewa i krzewy z serii Flora i fauna lasów – G. Amann, Jakie to drzewo? – Aichele/Schwegler,*
- planszety, ołówki, kredki.

1. Obejrzyj się dookoła i napisz, których drzew jest więcej, iglastych czy liściastych?

2. Korzystając z przewodnika, rozpoznaj i wypisz nazwy dwóch gatunków drzew iglastych, trzy gatunki drzew liściastych i trzy gatunki krzewów:

- a) drzewa liściaste
- b) krzewy
- c) drzewa iglaste

3. Wybierz jedno drzewo i uzupełnij zdania:

Moje drzewo nazywa się

Jego liście mają kształt i tak wyglądają (obrysuj liście opadnięte):

Narysuj odbitki kilku liści.

Jego obwód wynosi (zmierz taśmą obwód na wysokości 130 cm od ziemi)

Kora jest: gładka, szorstka, miękka, wilgotna, sucha, śliska, omszona, spękana, łuskowata, chropowata, błyszcząca

Przyłóż kartkę do kory i kredką wykonaj odbitkę.

Drzewo moje ma zapach: żywicy, świeży, zgnilizny,

Jego wiek szacuję na lat. Możesz skorzystać z poniższej tabeli lub wzoru:

Obwód (cm)	10	12	14	16	18	20	22	24	26	28	30	32
Sosna	38	45	52	59	66	74	81	89	96	105	113	124
Świerk	39	45	50	56	62	69	76	84	87	101	111	122
Jodła	51	54	58	63	68	72	78	84	90	97	104	111
Modrzew	26	31	37	44	50	58	65	74	83	91	101	111
Dąb	40	45	51	57	63	68	74	80	86	92	98	104
Brzoza	33	40	48	59	69	80	100					
Olsza	27	33	37	42	50	59	66	76	84			
Jesion	37	45	47	53	58	64	71	80	90	107	120	

- na podstawie wzoru –

$$\frac{\text{obwód drzewa}_2 + \text{obwód drzewa}_3}{2} = \text{średni wiek drzewa}$$

4. Narysuj sylwetkę swego drzewa.

5. Czy na Twoim drzewie, bądź tuż pod nim, są ślady zostawione przez zwierzęta (dziuple, gniazdo, odchody, pajęczyna, oderwana kora, nadjedzone liście i inne)?

.....
.....
.....
.....

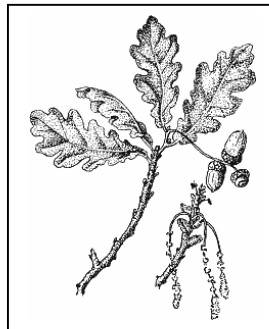
6. Obejmij swoje drzewo, zamknij oczy i poczuj nastrój, jaki panuje pod Twoim drzewem. Opisz go kilkoma wyrazami

7. Podsumuj swoją wiedzę o otaczających drzewach. Rozpoznaj na rysunkach, jakie to drzewo lub krzew? Czy ma znaczenie w życiu człowieka?

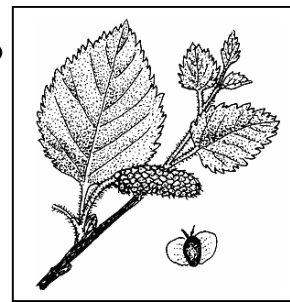
bb

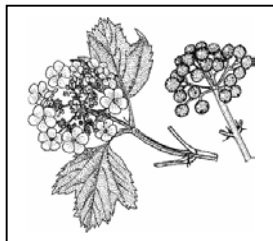
ds

bo

kk

kp

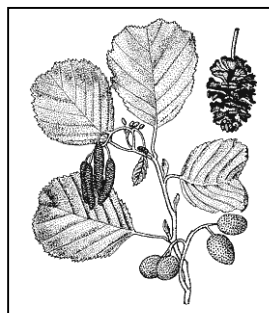
ld

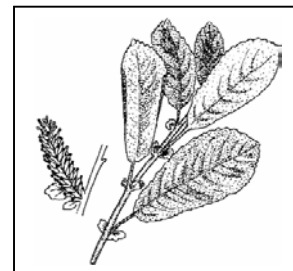
jp

oc

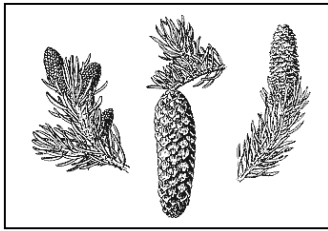

ws

.....

śp

.....

Gatunek	Znaczenie

✂-----

Karta pracy nr 8

Roślinność torfowiska

Pomoce:

- Przewodnik po ścieżce edukacyjnej „Jeziora”,
- *Rośliny wodne i bagiennie* – S. i G. Kłosowscy,
- *Porosty, mszaki, paprotniki* – H. Wójciak,
- taśma miernicza,
- kompas,
- podkładki do pisania, ołówki.

Praca w grupach 4-5-osobowych.

1. Za pomocą kompasu określ położenie torfowiska względem Zatoki Słupiańskiej.

Torfowisko leży na

2. Typy torfowisk. Na podstawie składu roślinnego i krótkich charakterystyk typów torfowisk, określ, rodzaj badanego torfowiska.

Torfowisko niskie	Torfowisko wysokie	Torfowisko przejściowe
Zasilane jest wodami gruntowymi i powierzchniowymi, o dość dużej ruchliwości i zasobne w związki mineralne.	Zasilane wodami opadowymi, ubogimi w sole mineralne.	Zasilane jest wodami opadowymi, gruntowymi i powierzchniowymi o małej ruchliwości.
Tworzą się w obniżeniach terenu nad wypływającymi się jeziorami, dolinami rzecznyymi.	Tworzą się w miejscach bezodpływowych w postaci mszaru, kęp i dolinek.	O cechach mieszanych t. niskich i wysokich. Płaskie, tworzące mszar dywanowy + turzycowaty +

Roślinność: trzcina pospolita, pałka szerokolistna, manna mielec, turzyca: sztywna, błotna, tunikowa, zaostrowana, brzegowa; knieć błotna, ostrożeń błotny, niezapominajka błotna, mchy brunatne (mokradłosz, sierpowiec), torfowiec błotny, nastroszony, złocieniec gwiazdkowaty, turzyce: siwa, pospolita, Davalla), storczyki: kukułka szerokolistna, krwista, kruszczyk błotny; gwiazdnica błotna, fiołek błotny, wełnianeczka alpejska, wiązówka błotna, ostrożeń błotny, tojeść pospolita, wierzba uszata i rokita, olsza czarna, brzoza omszona, kruszyna pospolita,	Roślinność: torfowce: magellański, czerwonawy, brunatny, odgięty, spiczastolistny; turzyca: bagienna, dzióbkowata, żurawina błotna, modrzewnica zwyczajna, rosiczki, bagnica torfowa, przygiełka biała, bobrek trójlistkowy, malina moroszka, siedmiopalecznik błotny, borówka bagienna, bagno zwyczajne, bażyna czarna, wełnianka pochwowata, sosny skarłate,	zaroślowy. Roślinność: torfowce, turzyce: nitkowata, strunowa, obła, wełnianka wąskolistna, bobrek trójlistkowy, bagnica torfowa, pływacz, wełnianka wąskolistna, czermień błotna, sit rozpięchły, brzoza omszona

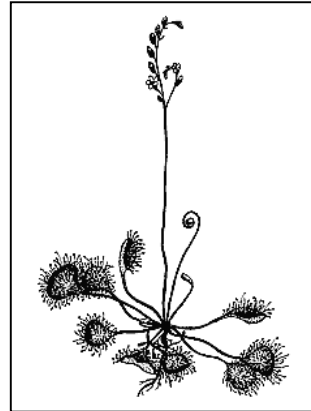
3. Zaznacz na torfowisku taśmą mierniczą kwadrat o wymiarach 2 x 2 m i rozpoznaj gatunki roślin występujące w kwadracie. Policz liczbę osobników w kwadracie.

zurawina błotna

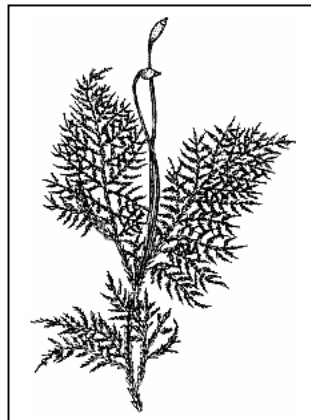
bobrek trójlistkowy

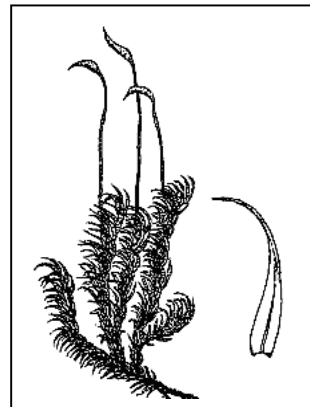
rosiczka okrągłolistna

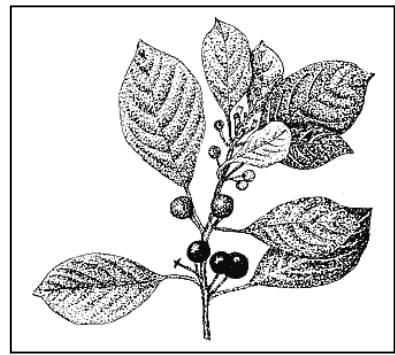
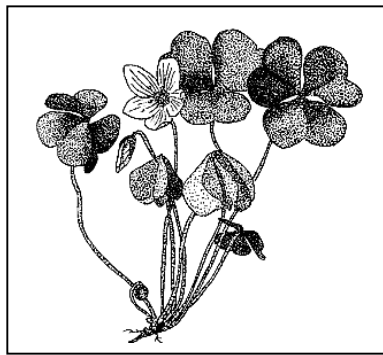
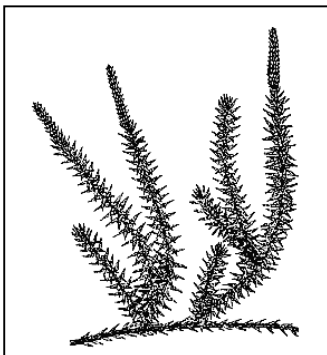
brzoza omszona

gajnik lśniący

mech widłoząb

widłak jałowcowaty

szczawik zajęczy

kruszyna

rysunki A.Krzysztofiak